

מי נתן את ההוראה?

Category: במדבר, שלח

ליַעֲזָר משה שולח מרגלים, יהושע נוהג כך בכיבוש הארץ ובפרשתנו מופיעה הוראה מפורשת מאלוקים לשלוח מרגלים [?] היכן טעו בני ישראל?

גרסה חדשה לסיפור ישן

פעמים רבות אנו שומעים סיפור מסוים מפי אדם, וכעבור יום או יומיים אנו שומעים שוב את אותו הסיפור מאדם נוסף ולפתע מגלים סיפור אחר לגמרי. הראשון לא שיקר חלילה אלא שהוא החסיר פרטים עיקריים שנותנים את הרקע לסיפור וכיו"ב.

בתורה אנו מוצאים תופעה דומה; ישנם חומשי תורה, אולם יש חילוק בין ארבעת החומשים הראשונים לבין חומש דברים. בחומשים הראשונים הסיפור כתוב כמו שהוא "וידבר ה' אל משה" ומה עשו בני ישראל וכו'. משה רבינו אינו "צד" בסיפור. ואילו בחומש דברים "משה מפי עצמו אמרה".

חומש דברים נאמר ע"י משה רבינו חמשה שבועות לפני פטירתו וכאן משה מספר את הדברים כפי שהוא ראה אותם. אם בחומשים הראשונים אנו מקבלים את הגרסה הרשמית של הסיפור הרי שבחומש דברים אנו לומדים כיצד משה ראה את פני הדברים מנקודת מבטו, ופתאום כל סיפור מקבל עומק ומשמעות אחרת.

אנו רואים זאת גם בפרשת השבוע בה אנו לומדים על המרגלים. בפרשתנו אנו קוראים בפשטות: "וידבר ה' אל משה שלח לך מרגלים", וכפי שאכן נכתב בהמשך הכתובים: "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען", ורק לאחר מכן, בשעה שהם חזרו עם החדשות הרעות בפייהם שלא כדאי להכנס לארץ, אנו מגלים שהסיפור הסתבך וה' התרגז עליהם והעניש אותם "במדבר הזה יפלו פגריכם". אבל ההתחלה של שילוח המרגלים הייתה באווירה טובה וחיובית, "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה" ורש"י מוסיף "באותה שעה כשרים היו". זוהי הגרסה הרשמית.

בחומש דברים אנו שומעים את הסיפור מפיו של משה רבינו, ושם אנו מגלים דבר חדש שלא מופיע בפרשתנו. כשמשה רבינו חוזר ומספר את סיפור המרגלים הוא מוסיף בתחילת הסיפור פרט חשוב ביותר: "ותקרבוני אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויתורו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר" (א, כ"ב). כאן למעשה משה מגלה לנו שהרעיון של שילוח המרגלים לא בא מאת הקב"ה או ממשה עצמו, אלא זהו רעיון של העם, ורש"י מבאר שלא משה ולא הקב"ה אהבו את הרעיון הזה, אלא מחמת שבנ"י תבעו זאת [?] הם לא שללו את הרעיון הזה. משה רבינו, בחוש המנהיגותי שהיה בו, הרגיש ששום טובה לא תצמח מהרעיון הזה, וכפי שאנו מוצאים

שמשה התפלל עבור יהושע "ה' יושיעך מעצת המרגלים" שלכל הפחות הוא יִיְהוֹשֻׁעַ לא יכשל.

נשאלת השאלה, איך ידע משה שמשילוח המרגלים יצא משהו שלילי. לכאורה, שילוח מרגלים לפני כיבוש הארץ הוא הדבר הנכון והאחראי ביותר לעשותו? ויתירה מזו: מצינו שמשה רבינו בעצמו נהג כך, כאשר הוא שלח מרגלים בסוף שנת הארבעים "וישלח משה לרגל את יעזר" (כ"א, ל"ב). ועד"ז אנו קוראים בהפטרה שיהושע שלח מרגלים קודם שכבש את יריחו. אם כן מה כל כך שלילי בתביעתם של בני ישראל לשלוח מרגלים?

מה המניע שלכם

ישנו סיפור דומה שאנו מוצאים בהפטרה של פרשת קורח, על עם ישראל בתקופתו של שמואל הנביא. מדובר בסוף תקופת השופטים בארץ ומסופר שעם ישראל באו וביקשו משמואל הנביא שימנה להם מלך. שמואל הנביא נפגע באופן אישי מבקשתם והקב"ה אמר לו "לא אותך מאסו כי אותי מאסו", ולא נחה דעתו של הנביא עד שהוא עשה נס שביום קיץ ירד גשם ומטר כדי להוכיח שהם עשו היפך רצון ה', והוא אומר להם "וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך".

לכאורה זה לגמרי אינו מובן, הלא ישנה מצוה בתורה "שום תשים עליך מלך" וכפי שכותב הרמב"ם בריש הלכות מלכים על מצות מינוי מלך, וזהו מה שאנו מצפים לביאת המשיח שאז יתרחשו שלשה דברים: בנין בית המקדש, כריתת זרעו של עמלק ומינוי מלך. ומינוי מלך זהו הדבר הראשון שיתרחש. וא"כ מדוע שמואל הנביא התרגז על בני"י כשבסך הכל הם היו מעוניינים לקיים מצוה מהתורה, מדוע יצא עליהם הקצף?!

הביאור הוא פשוט: יהודי צריך לרצות שהקב"ה יהיה המלך שלו, וכפי ששמואל אמר להם: "וה' אלקיכם מלככם", הלא יש לכם מלך ומדוע אתם צריכים מלך אחר? כשהקב"ה מצווה את בני"י למנות מלך, הם היו צריכים לצעוק שאינם מעוניינים במלך, אלא רוצים שהקב"ה יהיה המלך שלהם, וכשהביעו את רצונם למנות מלך לא הייתה כוונתם לקיים את מצוות מינוי מלך, אלא כמו שהרמב"ם כותב "ולא שאלו לקיים את המצווה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא שנאמר לא אותך מאסו כי אותי מאסו" (הל' מלכים פ"א ה"ב).

מחסור בביטחון

וזה מה שקרה בפרשת המרגלים; אחרי כ"כ הרבה ניסים שבני"י ראו במצרים ובמדבר הם היו צריכים להיות סמוכים ובטוחים בביטחון גמור בה' ובמשה עבדו שהוא יביא אותם לארץ ישראל, וגם לו יצויר שמשה היה בא ואומר להם "נשלחה אנשים לפנינו וירגלו את הארץ" יִיְהוֹשֻׁעַ בני ישראל היו אמורים לצעוק כמו שכלב צעק "וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, והלא קרע לנו את היס, הוריד לנו את המן, והגיז לנו את השל"ו" (רש"י יג, ל), זאת הייתה התשובה שציפו לקבל מעם

ישראל, אך כשבנ"י מעצמם מציעים לשלוח מרגלים [2] הבין משה שלבנ"י אין את הבטחון הדרוש כדי שיזכו לניסים של הקב"ה ומראש כבר ידע שטובה לא תצמח מזה לבנ"י. ולפיכך הוא התפלל על יהושע מלכתחילה.

ולכן בסיפור הרשמי של שילוח המרגלים הדבר לא מוזכר, משום שרשמית לא היה פה חיסרון בשליחת המרגלים לארץ, ורק כשהם חזרו עם דיבה רעה הם קיבלו עונש על כך. אבל באמת עצם הרעיון של שילוח המרגלים לארץ ע"י בנ"י היה פסול.

מהי ההוראה בזה? כשיהודי מעוניין לקיים מצוה לא צריכים לבדוק ולבחון מה היו המניעים שהביאו אותו לכך, אלא יש לעודד אותו גם אם המניעים לאו דווקא טהורים. למשל, אם מישהו מעונין לתת צדקה, מוטב שייתן גם אם הסיבה לכך היא העובדה שהוא רוצה כבוד.

אך כשמדובר במצווה שיש לה נגיעה לאנשים אחרים שעלולים לסבול בשל כך, גם אם המניעים חשובים ביותר, עלינו לשאול את עצמנו האם אנו עושים זאת מפני שבוער לנו לקיים את המצווה או שאנו מונעים מתוך אינטרסים אישיים, ואז יש "להיבחן" אצל מישהו אובייקטיבי שיחליט האם זהו דבר שנכון וראוי לעשותו.